

KISS Dávid**„Rendkívüli események és kiemelkedő helytállások” a Munkásőrségnél**

DOI : 10.31628/RTH.XXIX.2019.57-58N.194-204P

A Munkásőrséget az 1956-os forradalmat követően állította fel a Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Intéző Bizottsága (MSZMP IIB) 1957. I. 29-én. A szervezetnek voltak magyarországi és nemzetközi előzményei is. A forradalom leverését követően már spontán a rendőrség és a karhatalom mellett szerveztek milíciákat, polgárőrségeket, népőrségeket, vagy ahol már több helyen is így nevezték, Munkásőrséget. A testület közigazgatási és munkahelyi alapon állt fel. Marok- és sorozatlövő fegyverek mellett könnyebb páncélos célok rombolásához szükséges eszközökkel is ellátták őket. A szervezet az MSZMP párhadseregeként funkcionált, vezetőit, de még a munkásőröket is az illetékes pártszervek válogatták ki, több esetben a párt utasításai vonatkoztak rájuk, feladatuk többek között a rendszer védelme volt. A milícia létszáma a kezdeti 30 000 főről fokozatosan 60 000 főre emelkedett. A Munkásőrség közrendvédelmi és közbiztonsági feladatokban a rendőrséggel, a határőrzés területén a határőrséggel, katasztrófa elhárítás során ezek mellett a Magyar Néphadsereggel, később a polgári védelemmel is együttműködött. Ugyanakkor egy esetleges rendkívüli időszakra is kidolgozták a feladatait. Ebből látható, hogy a Munkásőrség lényegében „öszvérszervezet” volt, hiszen gyakorlatilag több fegyveres erővel és testülettel is együttműködött. 1963-ig a pisztolyukat haza is viheték, amelyből több baleset és bűncselekmény származott. A testületnél hivatalosan csak beosztási jelzéseket használtak, rangjelzést nem.

A rendhagyó címválasztást az is indokolta, hogy a Munkásőrségnél a kezdeti időszakban rengeteg baleset, törvény- és szabálysértés, öngyilkosság történt. Ezeket összefoglaló néven rendkívüli eseményeknek nevezték. A tanulmányban nagyrészt a testület korai történetével foglalkozom. A rendkívüli események ekkor úgy alakultak, hogy 1957-ben 251, 1958-ban 313, 1959-ben 211 ilyen esemény jött létre. Más adatok szerint 1960-ban pedig 135 rendkívüli esemény valósult meg. Lényeges megemlíteni, hogy 1961-1963 között megvizsgálták a személyi állomány összetételét, és közöttük több büntetett előéletű személyt találtak.¹

Mivel a fegyverhasználatot is ide, a rendkívüli események közé sorolták, így már kezdettől fogva több olyan cselekmény is ebbe a „kalapba” került, amely nem szorosan a felsoroltakhoz tartozott, hanem ennek során a munkásőr valamilyen „hőstettet” vitt véghez, kiemelkedő helytállást tanúsított az akkori, a testületnél érvényben lévő szóhasználat szerint.² Éppen ezért a későbbiekben az effajta cselekedeteket is a rendkívüli események közt tartották számon. A rendkívüli események fogalmát 1973-tól definiálták: „*munkásőrnek vagy a munkás-*

őr hozzátartozójának élete, testi épsége, illetve vagyona ellen bárki által intézett fenyegetés vagy támadás, így különösen ha:

- az a munkásőr munkásóri tagságával, illetve szocialista meggyőződésével;
- a munkásóri szolgálattal kapcsolatos;”³ Ezen kívül az okozott, vagy elszennvedett baleset szolgálatban és azon kívül is, vagy ha kívülálló a testület sérelmére követett el valamit, e mellett az elemi csapás, árvíz, tűz, robbanás, földrengés, omlás, ha ez a munkásórt is érintette szintén ide tartozott. A fogalmak a későbbiekben is összerosódtak.⁴

A kiemelkedő helytállás fogalom mást jelent ma, és mást jelentett akkor, én a korabeli értelemben vettem szerint fogom tárgyalni. A korabeli értelmezés lényegét három példa által kívánom érzékeltetni:

- Ha valakit csempészésért fogtak el a határon az nyilvánvalóan akkor és ma is elítélendő cselekményként értékelhető, de ha valakit például azért, mert az 1956-os forradalom és szabadságharc óta külföldön élő ismerőséhez próbált kiszökni mondjuk családalapítás céljából, azt ma már másképpen minősítjük, hiába teremtette meg a diktatúra jogszabályi környezete az egyén elfogásához a jogalapot ebben az esetben is.

- Egy ellenzéki szervezkedés jelentése is mást jelentett akkor és ma.

- Lényeges kiemelni, hogy a rendszer hőseiről elnevezett munkásőr alakulatok névadó személyei között egy sem akadt, aki szolgálat teljesítése közben hunyt el. Olyan alapító munkásórról viszont neveztek el egységet, aki az 1956-os forradalom és szabadságharc leverésében szerzett a rendszer szempontjából érdemeket.⁵

A kiemelkedő helytállás formái között lényeges különbségek voltak, eszerint a helytállások több csoportra oszthatóak:

- 1. határsértő elfogása során;
- 2. bűnüldözés, jogszabálysértés esetén, vagy megelőzésekor;
- 3. katasztrófa elhárítása elhárítás idején;
- 4. „kémekkel” szembeni helytállások.

A különböző helytállási formák legtöbbször a társszervekkel történő együttműködés során valósultak meg, bár minden esetben kapcsolódtak a testület feladataihoz is. Az alkalmazások elrendelésére a társszerv illetékes munkásőr parancsnokhoz továbbított kérése nyomán került sor, melyet jelenteni kellett a felsőbb munkásőr vezető szervezetnek és az illetékes járási vagy megyei pártszervnek is. A Munkásórségnél a Munkásórség Országos Parancsnokságáig (MOP) történt a jelentés továbbítása.

A fentiek mellett fontos körülménynek tekinthető, hogy a munkásőrök tág jogkörrel rendelkeztek a bűnüldözés területén. Igazoltathattak, ha nem volt rendőr a helyszínen, akkor bekísérhették a legközelebbi rendőrkapitányságra az

illetőt, sőt, még adott esetben bűnöző üldözéséhez autót is lefoglalhattak. A karszalagjuk felvételével szolgálatba is helyezhették magukat.⁶

Határsértő elfogása során létrejött kiemelkedő helytállások esetében általában valamelyik határőr kerület-parancsnokság igényelt határsértő elfogásához a Munkásőrségtől segítséget. 1965-ig a jugoszláv, 1989-ig az osztrák határon is létezett műszaki zár, illetve a határőr erők leginkább ezekre a területekre koncentráltak. Az eddigi kutatásokból úgy tűnik, hogy ezért inkább a többi határőr kerület adott le több alkalommal igényléseket a Munkásőrséghez. A szervezetek együttműködését közös parancsokban szabályozták.⁷ Volt, ahol helyi szinten külön együttműködés alakult ki, Vas megyében az országos szabályzattól eltérően alakították ki az alkalmazásukat a gyorsabb riadóztathatóság érdekében. Így a pártszerveket például csak a teljes riadó elrendelését követően értesítették. Nem csak a határőrökkel, hanem a lakossággal is igyekeztek jó kapcsolatot kialakítani, így többen jelentettek nekik, ha gyanús személyt láttak a határhoz közel. Ugyanakkor a munkásőrök szinte minden munkahelyen jelen voltak, így munkájuk során is szemmel tarthatták például favágóként az adott területre érkezőket, vagy éppen a munkatársaikat.

Vas megyében az alapítást követően többen kaptak határőrizeti tevékenységükért kitüntetést. Közbiztonsági Erdemérem arany fokozatát négy fő, ezüstöt három fő, Kiváló Határőr kitüntetést pedig 26 fő munkásőr kapott. Kormánykitüntetésben négyen részesültek. 41 akcióban 1900-2000 fő vett összesen részt, amelynek során 91 személyt fogtak el, többen közülük fegyveresek voltak. Akadt olyan munkásőr is, aki egymaga 15 személyt fogott el.⁸

A határőr-munkásőr együttműködés jellegét jól érzékelteti néhány konkrét eset. 1962. X. 15-én 5³⁰-kor a megyei ügyelet riadóztatta a gyulai önálló század harmadik, eleki szakaszát, amelyet 6³⁰-ra végrehajtottak. Az eleki határőrségen gyülekeztek, majd Lökösházára irányították őket. Lökösháza és Kevermes között határsértést követtek el, egy személy az említett területen bujkált. Egy ciroktábla átkutatását kezdték meg, de 30 perc múlva abbahagyhatták, mert a határőrök elfogták a keresett személyt. Az akciót a határőr kerület parancsnoka irányította és 30 munkásőr vett részt benne. A határsértő román állampolgár volt.⁹ Pár nappal később, 1962. X. 19-én a berekböszörményi erdőnél Romániából Magyarországra újra határsértés történt, a karhatalom, a határőrség és a Munkásőrség kirendelt egységei elfogták az illetőt, 20⁰⁰ órától másnap 10⁰⁰-ig tartott az akció.¹⁰

1962. X. 24. vagy 25-én BM Határőrség 8. kerület-parancsnokságának kérésére a vásárosnaményi munkásőr önálló járási század egy szakaszának és egy rajának riadót rendeltek el. A Szovjetunióból egy személy lépte át a határt. 14⁰⁰ és 23⁰⁰ között Barabás, Tarpa és Beregdaróc községeket érintette az akció, amelyben 42 munkásőr vett részt. Mélységi területen fogták el a határsértőt a

határőrséggel és a rendőrséggel. Az akcióban résztvevő munkásőröket dicséretben tervezték részesíteni.¹²

1963. VIII. 29-én ismét a Vásárosnaményi járási munkásőr század parancsnokától igényelték segítséget határsértő elfogásához. Ügynevezett mélységi, azaz nem közvetlen a határnál lévő terület ellenőrzéshez motorkerékpárral rendelkező munkásőröket kértek. A tiszaszalkai alegységet értesítették is, majd behívták a motorosokat. Azonban két tiszaszalkai munkásőr egy személyt megállítottak, aki nem tudta magát igazolni, ezért átadták a rendőrségnek, ekkor kiderült, hogy őt keresték, így az alegységet végül nem volt szükséges riasztani. A két munkásőrt dicséretre terjesztették fel a megyei munkásőr parancsnoknak.¹³

A bűnüldözés során keletkezett kiemelkedő helyállások során is szereztek érdemeket munkásőrök. Erre a legjobb példa talán az volt, amikor 1957. VII. 4-én reggel Sajószentpéter és Kazincbarcika között egy autóbusról röplapokat szórtak. A röplapszórot az egyik munkásőr rajparancsnok elfogta, majd bevitte a rendőrségre, ahol vizsgálatot indítottak ellene. Az elfogott személy berentei lakos volt, aki azt vallotta, hogy Miskolcon találta az iratokat.¹⁴

Egy másik esetben két tarnaleleszi munkásőr tudomást szerzett arról, hogy egy szökött rab Bükkszenterzsébeten bujkál, és rettegésben tartja a környéket, így kimentek elfogni. A bűnöző késsel és baltával támadást kísérelt meg, majd túsul ejtette azt a személyt, aki bujtatta. Miután ő elesett, a keresett egyén próbált elmenekülni, de ennek során a két munkásőr addig tüzelt rá, amíg össze nem rogyott. A í eset kapcsán — túlzott brutalitás, illetve nem szabályos fegyverhasználat mellett — felmerült még egy probléma. a munkásőrök nem kértek az akcióra engedélyt, illetve az elfogás nem a Munkásőrség, hanem a rendőrség feladata lett volna. Ez tehát a korabeli jogszabályok, szolgálati, stb. szabályzat szerint sem számított kiemelkedő helyállásnak, hiába „vonták ki a forgalomból” az említett személyt.

A következő eset is több kérdést vet fel. 1959. VI. 14-én az MSZMP Intéző Bizottság és a munkásőrség helyi egysége a Dugattyúgyár területén közös rendezvényt tartott. Ezt követően több munkásőr a Soroksár Szabadság téri megállónál Hévre szállt, de az állomásfőnök szólta nekik, hogy az előző szerelvényről leszállított a jegykezelő egy rendőr segítségével egy személyt, akinek nem volt jegye, akít a forgalmi irodába vitt be a közben ott összegyűlt 120-150 fős tömeg elől. A munkásőr zászlóaljparancsnok-helyettes riasztólövést adott le, így feloszlott a tömeg, majd a XX. kerületi kapitányságra vitték be társaival az illetőt. Érdekes, hogy maguktól miért nem vetek észre egy ekkora tömeget, miért kellett az állomásfőnöknek szólania? Miért keltek a bliccelő segítségére többen?¹⁶

1963. VII. 25-én 22³⁰ és 23³⁰ között egy még érdekesebb dolog történt, amelynek során egy bagatellnek induló ügy végül halálessellett zárult.¹⁷ A Tokaj

környéki településeken munkahelye több gépjárművét is ellenőrző személy, 22³⁰ perc körül ért a nevezett városba, ahol azt látta, hogy a halászcárdánál egy férfi egy kislánnyal sietett el, és közben azt mondta a gyerekeknek, hogy az anyját és a nagyanyját megöli. Követte őket, megtudta, hogy a férfi attól félt, hogy a 15 éves lánya a Tiszába fulladt. Ezt jelentette a rendőrségnek. Közben jött két férfi, akik közölték vele, hogy látták a lányt, erre a munkásőr azt kérte egyiküktől, hogy keressék meg a szülőket, és nyugtassák meg őket.

Amikor a család házához értek, az egyik szomszédból csúnya káromkodás hallatszott, ezért a munkásőr szólni akart a férfinak, hogy a csendháborítást hagyja abba. Odament a kerítéshez, amikor is a hangoskodó egy vasvillával feléje sújtott, aminek során a támadó eszközt ketté törte a kapun. A munkásőr erre közölte vele, hogy csak figyelmeztetni akarta, ezt követően távozott. Ez alatt az udvaron lévő férfi újabb vasvillát ragadott és a munkásőr után igyekezett, aki alig távolodott el a kaputól még pár méterre. A vasvillát dőfésre fogva és ordítva „*megöllek te bitang*” rohant utána. A munkásőr látta, hogy nála jóval nagyobb a támadója, így leadott egy riasztólövést, majd rálőtt a támadójára, a négy kilőtt töltényből kettő talált, utána még birkóztak egy ideig. Végül támadóját a torkánál fogva sikerült lefordítania magáról, aki utána hazament, a munkásőr pedig megkért egy jelenlévőt, hívjon rendőrt, majd megkereste a verekedés előtt eldobott pisztolyát. A támadó 00³⁰-kor elhunyt, a kiérkező orvos sem tudott rajta segíteni. A járási munkásőr parancsnok a leendő bírói ítélettől tette függővé a későbbi lépéseket. Elítélés esetén a Munkásőrségből kizárást és pártvonalon történő megbüntetését javasolt, ellenkező esetben pedig oktatás tárgyává akarta tenni az esetet.

A Munkásőrség Országos Parancsnokságán a következőképpen úgy értékelték a történeteket, hogy túlbuzgóságból hibát követett el a munkásőr. A támadója hírhedt verekedő személy volt, akitől a rendőrök is féltek. A munkásőr magatartása során ugyan túlbuzgó volt, de a viselkedésével a támadásra nem adott okot, hiszen az első támadás után elment. Hibának tartotta a pisztoly bűnjelként való bevonását: „. . . *miután olyan helyzetbe került, munkásőrhöz méltó bátorsággal járt el.*” Ugyanakkor kiemelték, hogy szolgálaton kívül magánál hordta a fegyvert, amelyben hibázott.¹⁸

1963. IX. 19-én a X. kerületi zászlóalj-parancsnok szolgálat közben motorbal-
esetben hunyt el, a fennmaradt dokumentumok alapján ő sem tekinthető hősi halottnak, feltehetően a haláleset nem bűnöző üldözése során következett be.¹⁹

Kiemelkedő helytállások a katasztrófa-elhárítás során is előfordultak. A 60-as évek elején a Munkásőrség feladata nem csupán a diktatúra védelme lett, hanem a hátszázgvédelmi feladatokban történő részvétel, és az elemi csapások, legtöbb esetben árvíz elleni védekezés is.

1960 júniusában a Sajó és a Hernád áradása nagy kiterjedésű mezőgazdasági területet veszélyeztetett. Ekkor a miskolci városi munkásőr egységet vezényelték ki, és jelölték ki számukra kárelhárítási feladatokat. Több munkásőr alegységet Losonczy Pál²⁰ földművelésügyi miniszter dicséretben részesített.²¹

1963-ban már jóval súlyosabb volt az árvízhelyzet, mivel a Duna és a Tisza vízgyűjtő területén megindult az olvadás, ezért jeges árra és belvízre számítottak.²² Így a tennivalók koordinálására a fegyveres szervek képviselőiből parancsnoki törzset hoztak létre. a parancsnoki törzs ügyelete adott esetben fokozott harcészültséget rendelhetett el a veszélyeztetett területen. A harcészültségből fakadóan a rendőrkapitányságokat megbízhatták azzal, hogy a kitelepítésben, visszatelepítésben, őrzésben részt vegyenek. A folyószakaszokat felosztották egymás között, a munkásőr egységeket pedig a rendőri és karhatalmi erőknek rendelték alá.²³

A kiürítési útvonalakat megvizsgálni, a fontosabb anyagok őrzéséről gondoskodni kellett, és a kereszteződésekben a forgalom irányításáról is. A kitelepítés lebonyolítására az érintett helyeken tervet kellett készíteni.²⁴ 1963. II. 10-én harmadfokú riadót rendeltek el, mivel a folyók vízszintje jelentősen megemelkedett.²⁵ A helyzet súlyosságára való tekintettel kormánybizottságot hoztak létre.²⁶ 1963. III. 21-én az Ipoly, a Rába, a Sió, a Zagyva a Tarna és a Velencei-tó vízszintje rekordot döntött. A Marcal, a Rába és a Zala kiöntött, akár csak a Zagyva és a Tarna. Összesen 600 000 kh került víz alá, négy községet teljesen, 55-öt részlegesen ki kellett üríteni, 650 ház összedőlt, 24 fő- és 97 mellékutat öntött el a víz.²⁷ 1963. IV. 17-én a munkásőrség országos parancsnoka 49 munkásőr nevét terjesztette fel kitüntetésre az Országos Vízügyi Igazgatóság vezetőjének.²⁸ 1964-ben a Tiszán védekeztek a testület tagjai,²⁹ 1966-ban a Békés megyei munkásőrök közül 1 500 fő 20 000 órában dolgozott a Fehér-Körös gátjain.³⁰

Az 1970-es tiszai zöldárat kell még kiemelni, amelyben a szabolcsi munkásőrök 1970. V. 15-ét követően vettek részt a kitelepítés lebonyolításában és a mentésben. A későbbiekben, veszély csökkenésével együtt nőttek a vagyónvédelmi és forgalomirányítási feladataik is. Rendkívüli esemény nem volt. Két településen kellett erőszakosan kitelepíteni a lakosságot, összesen 44 községből 43 000 - 44 000 főt evakuáltak, a kitelepített területeket lezárták. 1 000 munkásőr vett részt a védekezésben. Az áradást követően a megyei munkásőrség feladata lett a lakosság visszatelepítésének a biztosítása.³¹ A későbbiekben a vízügyi szervek és a Munkásőrség között is állandó kapcsolat alakult ki, ugyanígy a fegyveres szervek tárolták a robbanóanyagait.³²

Kiemelkedő helytállás a kémkedés területén is keletkezett a Munkásőrség személyi állománya körében. 1959-ben a vitényi erdőben az erdész elfogott egy dinnye tolvajt, a másik elmenekült. A fogoly nem rendelkezett személyi igazolvánnyal, szóban győri lakhelyet adott meg. Az ott dolgozó egyik asszony közben elment a tanácselnökhöz — aki munkásőr is volt egyben — jelenteni az eseményt. A tanácselnök kikérdezte az illetőt, akit ezt követően a tanácsházára kísérték erdőszel, majd a Kapuvári Rendőrkapitányságot, illetve a csornai határőrséget értesítették az esetről. Később azt közölték velük, hogy a nyugati hírszerzőszervek megbízásából illegálisan került a fogoly az országba. „Magyarországon felforgató és kémkedési tevékenységet kellett végrehajtani, valamint különböző adatokat összegyűjteni.”³³ Állításuk szerint több embert beszerveztek, egy fiatal lány vőlegényéhez történő kiszöktetése is a feladatainak részét képezte.³³

Érdekes volt még a salgótarjáni első zászlóalj munkásőrének az 1973. évi esete, amikor egy „disszidálni” készülő fegyverrejtegetőt leplezett le, aki a közvetlen munkatársa volt. „Akciója” során nem volt ideje kiképzésre járni, és e miatt több sérelem is érte, amellyel kapcsolatban az országos parancsnokságra írt levelet.³⁴ A MOP kivizsgálta az ügyet, ennek során a belügyminisztérium Nógrád megyei és munkásőrség Nógrád megyei szerveit, valamint az érintett munkásőr munkahelyi vezetőit is meghallgatták. Ennek nyomán megállapították, hogy a salgótarjáni első zászlóalj munkásőre fegyverrejtegetőt leplezett le, ennek során a BM illetékesei többször igénybe vették szolgálatait anélkül, hogy a parancsnokát erről tájékoztatták volna. Kollégáját többször elkísérte Székesfehérvárra, Győrbe, Pestre. Így többször hiányzott a foglalkozásokról, amiért bírálták, ugyanis attól tartottak, hogy lemaradnak a „szocialista versenymozgásban”. Ennek ellenére megbízatását nem fedte fel a parancsnok előtt sem.³⁵ Ez a sokadik eset volt a MOP szerint, hogy a parancsnokkal nem konzultáltak a BM illetékesei. Tegyük hozzá, hogy a két testület közötti viszonyt ez igen jól érzékelteteti. A munkásőrt egyébként a munkahelyén a fegyverrejtegető leplezése után feljelentették jogtalan kocsihasznalet, társadalmi tulajdon elsajátítása, és sikkasztás vádjával. Így bírósági eljárás indult ellene, három nap felfüggesztettre ítélték, ami ellen fellebbezett, így csak pénzbüntetést kellett fizetnie a végén. A tortúra után munkahelyet és munkásőr egységet is váltott. Ugyanakkor párteljárást is indítottak ellene, de MSZMP-tag maradhatott.³⁶ Az eset azért is tartom érdekesnek, mivel az állambiztonsági szervek kevésbé törekedtek arra, hogy párttagokat szervezzenek be a hálózatba, ugyanakkor az eset azt is mintázza, hogy a párttagoknak kötelessége volt jelenteniük a tudomásukra jutott, rendszernek nem tetsző eseteket.

Összeségében megállapítható, hogy a testület személyi állományának a körében többen teljesítettek kiemelkedő helytállást, de olyan személy ügye eddig nem került elő, aki ennek során veszítette volna életét. A MOP iratanyagában egyetlen doboz van, amelyben ezeket összegyűjtötték, annak az anyaga is a 80-as évek közepére vonatkozik, haláleset azonban itt sem található. A balesetek, öngyilkosságok jogszabálysértések során előforduló halálesetek száma viszont igen magas volt, de ezeket akkoriban sem tekintették kiemelkedő helytállásnak. Több ügyben további megyei, stb. levéltári kutatásra is szükség lesz, ugyanis az országos parancsnokság iratanyagában nem minden esetben található meg az összes irat.

Jegyzetek:

¹ - MNL-OL. M-KS.-288. f.5.cs. 218.ő.e. Sándor József: „Jelentés a Munkásörtség munkájáról és a létszámfeltöltés végrehajtásáról”. 1. számú melléklet. 1961. I. 3.

- MNL-OL. M-KS.-295. 1.14.d. 7.ő.e. MSZMP PB 1961. I. 17-i ülés.

² Kiss: Munkásörtség, „rendkívüli események” (i)gazságszolgáltatás. 121-140.p.

³ MNL-OL. M-KS.-295. op.cit. 1.130.d.1.ő.e. PAPP Árpád: A Munkásörtség országos parancsnokának 00100/1973. sz. parancsa „A rendkívüli események és az azokkal kapcsolatos eljárás szabályainak kiadása.” 1973. IV. 25.

⁴ Loc.cit.

⁵ HAYPÁL: 1-351.p.

⁶ Kiss: Munkásörtség, „rendkívüli események” (i)gazságszolgáltatás. op.cit.

⁷ Kiss: *A Munkásörtség története és előzményei.* 201-202.p. + 286-287.p.

⁸ A sárvári járás parancsnoka, NÉMETH István is rendelkezett Kiváló Határőrjelvényvel, a munkásörök közül pedig MOLNÁR Béla mellett KELEMEN László és KRIZSA Boldizsár is. A Közbiztonsági Erdemérem Arany Fokozatát szintén MOLNÁR Béla, KRIZSA Boldizsár és mellettük GYÖRKE László kapta. Többeknek ajándéktárgyat stb. adott jutalmul a határörtség. Természetesen további kutatásokra lesz ahhoz szükség, hogy az említett elismeréseket kik és miért kapták különösen a nyugati határon nyújtott teljesítmény esetén.

MNL-OL. M-KS.-295. op.cit. 1.38.d. 14.ő.e. VASS Ferenc megyei pk. jelentése a MOP-ra 1962. XI. 28. , NÉMETH István sárvári járási pk., jelentése a karhatalmi alkalmazásról, határsértők elfogásáról, kitüntetésekről, 1962. XI. 27.

⁹ MNL-OL. M-KS.-295. op.cit. 1.38.d. 14.ő.e. FARAGÓ Elek Békés megyei munkásör parancsnok jelentése a Munkásörtség igénybevételéről, 1962. X. 18.

¹⁰ Loc.cit. TARCSAI Mihály Hajdú-Bihar megyei munkásör parancsnok jelentése karhatalmi riadó elrendeléséről, 1962. X. 24.

¹¹ Az irat átgépelés miatt nehezen olvasható.

¹² Loc.cit. 1.38.d. 14.ő.e. HARKAI Sándor: Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei parancsnok jelentése harci alkalmazásról, 1962. X. 30.

¹³ Loc.cit. 1.38.d. 14.ő.e. KOVÁCS László, kiképzési szakcsoportvezető, Nyíregyháza, 1963. IX. 5-ei jelentése a MOP Kiképzési és Szolgálati Főosztályára egy határsértő elfogásáról.

¹⁴ A röplapokat PÓCSAI József szórta.

Loc.cit. 1.6.d. 23.ő. TAJTI Gyula hdgy. megyei parancsnokhelyettes jelentése a MOP-ra 1957. VII. 5.

¹⁵ Loc.cit. 1.1.d. 5.ő.e. GARAMVÖLGYI Vilmos országos rendőrkapitány: Összesítés. 1957. IX. 1. - 1957. XII. 16. A Munkásőrség általi rendkívüli eseményekről.

¹⁶ A riasztólövést HORVÁTH II. György mö.za.pk. adta le.

Loc.cit. 1.14. d. Horváth II. György zászlóaljparancsnok-helyettes jelentése. 1959. június 15.

¹⁷ A túlbuzgónak minősített munkásőr SZABÓ László volt, aki 1931-ben Rakamazon született. Alapfokú végzettséggel rendelkezett, 1956-ban lépett az MSZMP-be, 1957. III. 12-én pedig a Munkásőrségbe, 1961-ben megyei lövészbajnok volt, 1963-ban az ÉPFU-nál (Építési és Fuvarozási Vállalat) ellenőrként dolgozott.

Loc.cit. 1.428.d. BÁLINT Imre járási parancsnok: Jelentés a miskolci önálló századnál történt rendkívüli eseményről, 1963. VII. 30. A MOP-ra továbbította KÁLLAI László megyei parancsnok, 1963. VII. 31.

¹⁸ Loc.cit.

¹⁹ A X. kerületi mö.za.pk. SZABÓ János volt (Kispest, 1927. VII. 14. - 1963. IX. 19.) Apja 1919-ben a Kispesti LIPTÁK-Gyár főbizalmija volt. A hat elemi Pestszentlőrincen, majd a BME-n üzeme gazdasági, 1956-ban pedig a Petőfi Politikai Tiszthelyettesképző Intézet egyéves tanfolyamát végezte el. Az alapfokú iskolai tanulmányai mellett kifutó, majd 1943-ban annak elvégzése után kereskedőtanoncként állt alkalmazásban. 1944-ben a Pestszentlőrinci Iparműveknél irodai kisegítő lett, amit életrajzában „munkaszolgálatként” emlegetett. 1944-ben katonai szolgálatot teljesített, 1944. XII. 20. és 1945. I. 12. között, az innen való szökését követően a szüleinél bujkált Kispesten. Márciustól vasútépítőként szovjet alárendeltségben dolgozott, közben a Szemere telepi SZDP alapszervezet ideiglenes titkárává nevezték ki. 1945 augusztusától kőművesként majd a BSZKRT-nél kalauzként dolgozott. 1946. V. 2-án lett az MKP tagja, és a Magyar Közlekedési Alkalmazottak Szakszervezetébe is belépett. Előbbiben népnevelő, az utóbbiban pedig MHK-sportfelelős (Munkára Harcra Kész!) lett. 1947 és 1950 között több párt és egy BSZKRT káderképző tanfolyamot is elvégzett. 1950. V. 2-án tényleges katonai szolgálatra vonult be Rétságára, ahol raj- majd szakasz megbízottként végzett pártmunkát, utána század párttitkár és az alakulat pártbizottságának ideiglenes propagandistája lett. 1950 októberében az alakulatával együtt Aszódra helyezték át, később alapszervezeti párttitkár lett a 3. zászlóaljnál. Közben januárban szakaszvezető, 1951. II. 22-én ezred DISZ titkár, 1952 áprilisában őrmester, majd 1952. V. 1-én „...a *Miniszter Elvtárs a Politikai Főcsoport főnökségen keresztül alhdgy-á léptetett elő.*” (sic!) 1955. VIII. 8-tól a Petőfi Politikai Tisztképző hallgatója. 1955-ös jellemzése szerint nem akart tanulni, szavait sokszor nem gondolta meg, időnként goromba volt a beosztottjaihoz. 1952-ben és 55-ben kétszer dicséretben, háromszor pedig feddésben részesült. 1956. VIII. 19-én tartalékállományba helyezték három havi végkielégítéssel betegsége miatt, ekkor katonai szolgáltra alkalmatlannak nyilvánították. 1956. IX. 11-től a Magnezit Tűzállóanyaggyárban présmunkásként, majd az üzemi laboratóriumban végzett fizikai vizsgálatokat végezte betanított munkásként, ezt követően az üzembiztonsági osztály vezetője lett. Egy 1957. IX. 21-én készült feljegyzés szerint: „Az októberi ellenforradalom alatt becsületesen helytállt. A helyi MSZMP szervezésében résztvett. Kezdetől fogva tagja a

párt vezetőségének s ma is aktív politikai tevékenységet fejt ki.” 1956. XI. 10-tól tért vissza az üzembe, az október 23-val kezdődő forradalmi időszakot családjával töltötte. Később a gyár üzembiztonsági vezetője, majd pártbizottságának a függetlenített, azaz főállású munkatársa, 1961. II. 7-én is ebben a minőségében dolgozott. Más adat szerint 1960-tól a X. kerületi MSZMP szerv politikai munkatársa, párt instruktor volt, ennek során a gépipari üzemek pártszerveinek az „instruálását” végezte. Lakhelyén lakóbizottsági tag volt, 1960-ban az MHSZ összefegyvernemi képzésén vett részt. Öccse hivatásos tisztként az ÁVH-nál teljesített szolgálatot, 1951-ben, más adat szerint 1952-ben meghalt. SZABÓ Jánost az MSZMP X. kerületi párt végrehajtó bizottsága 1963 márciusában javasolta a Pataki István X. Kerületi Munkásőr Zászlóalj parancsnok-helyettesének, 1963. VI. 1-től nevezték ki. Az előtte lefolytatott orvosi vizsgálat során egészségügyileg alkalmasnak találta dr. SZOKODI-DIMITROV Dániel vezető-orvos, aki szintén munkásőr volt. Kinevezését követően pár hónappal később motorbalesetben hunyt el. - HM-KI. SZABÓ János 341/1075/MŐ és 908.

- MNL-OL. M-KS.-295. op.cit. 1.395.d. PAPP Árpád 088.sz. parancsa 1963. X. 1.

²⁰ LOSONCZI Pál 1919-ben született, mezőgazdasági munkás, 1945-ben gazda, ekkor lépett be az MKP-ba. 1948-1960 között a barcsi Vörös Csillag Tsz. Elnöke lett. 1954-56 között MDP KV póttag, 1954-64 között pedig a Hazafias Népfront (HNF) országos tanácsának tagja, 1968-tól pedig az elnökségé. 1960-tól földművelésügyi miniszter, 1953-tól kezdve országgyűlési képviselő.

²¹ MNL-OL. M-KS.-295. op.cit. 1.19.d. 5.ö.e. LOSONCZI Pál levele a miskolci városi munkásőr parancsnokságra.

²² MNL-OL. M-KS.-295. op.cit. 1.35.d. 2.ö.e. „*Tájékoztató az 1963. évi árvíz és belvízvédelmi helyzetről és a felkészülésről.*” 1963. II. 12.

²³ Loc.cit. 1.35.d. 2.ö.e. PAPP Árpádnak, a Munkásőrség országos parancsnokának Korom Mihály vezérőrnagynak, a Határőrség országos parancsnokának — VALENCSAK János őrnagynak, a BM Karhatalom országos parancsnokának — MARKÓ Imre rendőr alezredesnek, a BM III/V.(operatív technikai csoportfőnök) vezetőjének — LANTOS József rendőr alezredesnek, a BM Anyagi és Technikai Főosztály vezetőjének intézkedési terve az 1963-as ár-és belvízre. 1963. február.

²⁴ Loc.cit.

²⁵ Loc.cit. 1.35.d. 2.ö.e. Jelentés az ár- és belvízvédelmi helyzetről. 1963. II. 10⁰⁰ óra.

²⁶ Loc.cit. 35.d. 2.ö.e. „*Tájékoztató az 1963. évi árvíz és belvízvédelmi helyzetről és a felkészülésről.*” 1963. II. 12.

²⁷ Loc.cit. 1.35. d. 2. ö. e. BREINICH Miklós: Az Országos Vízügyi Főigazgatóság tájékoztatója az 1963-as tavaszi ár-és belvízről. 1963. III. 21.

²⁸ Loc.cit. 1.35.d. 2.ö.e. PAPP Árpád levele BREINICH Miklósnak. 1963. IV. 17.

²⁹ Loc.cit. 1.41.d. 4.ö.e.

³⁰ Loc.cit. 1.54.d. 1.ö.e. PAPP Árpád 2. számú parancsnoki dicsérete. 1966. VI. 10.

³¹ Loc.cit. 1.87.d. 2.ö.e. BALLAI István Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei munkásőr parancsnok 001. sz. árvízvédelmi harcparancsa. Nyíregyháza, 1970. V. 21.

³² Loc.cit. 1.142.d. 2.ö.e. SIPOS Béla, Országos Vízügyi Hatóság (OVH) árvízvédelmi és belvízvédelmi központi szervezet igazgatójának a levele a MOP-ra.

³³ Loc.cit. 1.14.d. 10.ő.e. KÖHEGYI Béla őrnagy - PAPP Sándor hadnagy: A lakosság és a munkásország összefogásának közös eredménye.

³⁴ Loc.cit. 1.130.d. 3.ő.e. BOLDVAI Gyula levele a MOP-ra. 1973.

³⁵ Ezt valószínűnek tartom, ugyanis a MOP-ra írt levelében is azt írta, hogy nem mondhatja el ügynöki munkájának a részleteit.

Loc.cit. 1.130.d. 3.ő.e. BOLDVAI Gyula levele a MOP-ra, 1973.

³⁶ Loc.cit. 1.130.d. 3.ő.e. GÁTI József válaszlevele BOLDVAI Gyulának. 1973. V. 25.; HAYPÁL Tibor (MOP Szervezési és Propaganda Osztály propaganda szakcsoportvezető) levele BOLDVAI Gyula ügyének a kivizsgálásával kapcsolatban. 1973. V. 2.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

HAYPÁL (5.;) — HAYPÁL Tibor: *Névadóink*. Budapest, 1971, Munkásország Országos Parancsnoksága. 352 p. HU-ISBN —

KISS: *A Munkásország története és előzményei*. — KISS Dávid: *A Munkásország története és előzményei*. Budapest, 2017, VERITAS - Magyar Napló. 636 p. HU-ISBN 978 615 57 2105 2

TANULMÁNYOK

KISS: Munkásország, „rendkívüli események” (i)gazságszolgáltatás. — KISS Dávid: Munkásország, „rendkívüli események” (i)gazságszolgáltatás. *Magyar Rendészet*, XV.évf. (2015) 3.sz. 121-140.p. HU-ISSN 1416-3845

LEVÉL- IRAT ÉS DOKUMENTUMTÁRI GYŰJTEMÉNYEK

HM-KI (19.;) — (HM) Honvédelmi Minisztérium (KI) Központi Irrattár.

MNL-OL. M-KS.-288. (1.;) — MNL (Magyar Nemzeti Levéltár) OL (Országos Levéltár) M-KS. (MSZMP Központi Szervei) 288. (Központi Bizottság, Párt- és Tömegszervezetek osztálya)

MNL-OL. M-KS.-295. (1.;3.;4.;8.;9.;10.;12.;13.;14.;15.;16.;17.;18.19.;21.;22.;23.;24.;25.;26.;27.;28.;29.;30.;31.;32.;33.;34.;35.;36.;) — MNL (Magyar Nemzeti Levéltár) OL (Országos Levéltár) M-KS. (MSZMP Központi Szervei) 295. (Munkásország Országos Parancsnokság)

